

Deze pagina's zijn een bijdrage van

Gezondheidsdienst voor Dieren
Postbus 9
7400 AA Deventer
T. 0900-1770
E. redactie@gddiergezondheid.nl
www.gddiergezondheid.nl

REDACTIE:

Kees van Maanen
(deskundige infectieziekten paard)

Emiel Schiphorst
(marktmanager paard)

Linda van den Wollenberg
(paardeninternist)

Anita Werkman
(adviseur marketing & communicatie)

EINDREDACTIE:

Paul de Kuyper

Uw suggesties voor het katern zijn welkom
via redactie@gddiergezondheid.nl

Nieuws en mededelingen

HELPDESK PAARD EN GEZONDHEIDSOVERLEG KRIJGEN VERVOLG

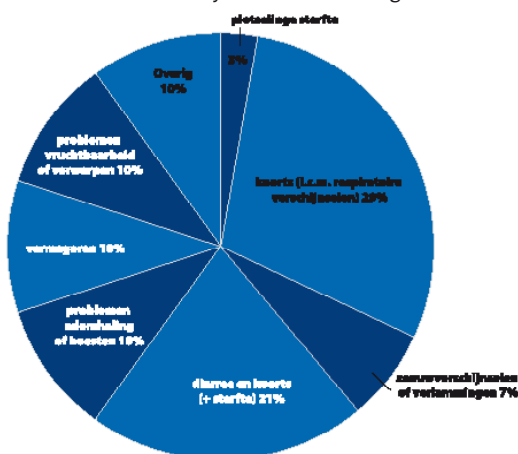
De Helpdesk Paard, die paardendierenartsen de mogelijkheid biedt telefonisch te sparren over infectieziekten, wordt per jaar meer dan 200 keer gebeld. In 2014 werd de Helpdesk in het leven geroepen door de Sectorraad Paarden (SRP), de Groep Geneeskunde Paard (GGP) en het ministerie van Economische Zaken (EZ). Omdat het initiatief succesvol blijkt, wordt de Helpdesk ook de komende jaren voortgezet. Hetzelfde geldt voor het gezondheidsoverleg paard. Ook dit halfjaarlijkse overleg tussen vertegenwoordigers van bij de paardensector betrokken partijen – EZ, de SRP, GD, de GGP, de faculteit Diergeneeskunde, RIVM, NVWA en Wageningen Bioveterinary Research (voorheen CVI) – krijgt in 2017 een vervolg. Doel van dit overleg is afstemming tussen diverse partijen, benutten van wederzijdse kennis en informatie uitwisselen over diergezondheid in de paardensector.

De Helpdesk Paard, bereikbaar via 0900 - 7100 000 (optie 5), is bedoeld voor dierenartsen die willen

overleggen over infectieziekten bij paarden en de aanpak daarvan. Ook biedt de dienst de mogelijkheid om actuele informatie uit het veld te kanaliseren, zodat de sector als dat nodig is op gepaste wijze kan reageren. De dierenarts maakt zo gebruik van de expertise van de Helpdesk én bewijst de sector een dienst door te laten weten wat er in de praktijk speelt.

Met dit vervolg voor de Helpdesk en het gezondheidsoverleg houden we ook komende jaren een vinger aan de pols op het gebied van de infectieziekten bij paarden in Nederland en de vragen die spelen bij paardendierenartsen.

Meest voorkomende symptomen waarvoor gebeld is

VEELGESTELDE VRAAG:

Wat moet ik in de winter doen met biopten en weefsels die ik normaliter op formaline via NOX NightTimeExpress (voormalig TNT Innight) naar GD stuur? Fixeert dat weefsel dan wel goed en is het nog wel te beoordelen als de formaline bevriest?

GD-contact-medewerker Maaïke Lafeber: "Biopten en chirurgisch verwijderde tumoren of weefsels waarop histopathologisch onderzoek gedaan moet worden, moeten inderdaad de tijd krijgen om goed te fixeren alvorens ze verder bewerkt kunnen worden. Hiervoor moet de formaline de tijd krijgen om het weefsel binnen te dringen. Daartoe moeten de stukjes sowieso niet te groot zijn, moet de verhouding tussen weefsel en formaline idealiter minstens 1:10 zijn en kan het best gebufferde formaline gebruikt worden (onder andere verkrijgbaar via de GD-webwinkel). Als de formaline te koud wordt of zelfs bevriest, fixeert het weefsel.

Liefst wil je het weefsel in elk geval 8 uur laten fixeren op kamertemperatuur. Dat moet zeker in de winter eerst binnen gebeuren, daarom kunt u het potje het best zo laat mogelijk in het kastje zetten of een dagje langer laten fixeren en de volgende dag of nacht opsturen. Vriest het erg hard, dan raakt zelfs het gefixeerde weefsel beschadigd door kristalvorming. Dan is het verstandiger om het weefsel per dagpost op te sturen zodat het niet uren in de vrieskou staat te wachten op de koerier en ondertussen mogelijk bevriest."

Droesbacterie: bedreigde diersoort of zelf een bedreiging?

- Droes wordt nogal eens onderschat. De droesbacterie *Streptococcus equi* subsp. *equi* lijkt weliswaar een 'bedreigde diersoort' te worden, bedreigend voor paarden is ze nog steeds, meer zelfs dan sommigen denken. Het opsporen van symptoomloze dragers vormt de clou in de bestrijding van droes, betoogden GD-experts Linda van den Wollenberg en Kees van Maanen tijdens de cursus over deze paardenziekte.

"Droes is een ziekte die alle paarden moeten doormaken, zoals alle kinderen de pokken moeten doormaken", schreef de Franse paardenarts Jacques de Solleysel in de 17e eeuw. Met dat citaat opende veterinaire microbioloog Kees van Maanen zijn betoog over epidemiologie, diagnostiek, beheersing en preventie van droes. "De pokken zijn inmiddels helemaal uitgeroeid. Kan

dat met droes ook?", vroeg Van Maanen het publiek van zo'n 25 paardendierenartsen in Boxmeer. GD organiseerde de droescursus samen met MSD Animal Health, als vervolg op de masterclasses van vorig jaar.

De microbioloog liet zien dat de droesbacterie *Streptococcus equi* subsp. *equi* voorgesteld kan worden als een 'bedreigde diersoort', omdat ze

alleen in paardachtigen kan overleven. Net als pokken en runderpest zou ze in theorie de wereld uit geholpen kunnen worden. "Kunnen we haar misschien helemaal uitroeien met vaccinatie? Of met beter management? Het is het overdenken waard", aldus Van Maanen.

TOPJE VAN DE IJSBERG

Zover is het echter nog lang niet, voorlopig is *S. equi* subsp. *equi* vooral nog erg bedreigend voor paarden. En misschien wel bedreigender dan veel dierenartsen en paardenhouders denken. "We weten hoe droes eruitziet, zo moeilijk kan het toch niet zijn", vertolkte paardeninternist Linda van den Wollenberg eerder op de middag de publieke opinie. Voorafgaand aan de presentatie van Van Maanen vertelde Van den Wollenberg over de symptomen en behandeling van droes. "Er zit meer achter dan je zou denken. Droes wordt nogal eens onderschat", waarschuwde ze. "Paarden krijgen lang niet altijd uitwendig zichtbaar dikke klieren die vervolgens openbreken, de ziekte kan ook veel onopvallender verlopen." Van den Wollenberg illustreerde dat aan de hand van enkele casussen, zoals die van een dressuurstal met volwassen sportpaarden waar al behoorlijk wat onrust was geweest en veel kosten waren gemaakt voor de behandeling van zieke paarden. "Geen enkel dier had zichtbaar verdikte lymfeknopen, een van de

Er zit meer achter droes dan je zou denken, bleek tijdens de eerste cursusavond over droes in Boxmeer.

DIAGNOSTIEK VAN DROES

Van alle infectieziekten die paarden kunnen krijgen, toont GD in het lab droes het meest aan. De ziekte wordt veroorzaakt door de droesbacterie *Streptococcus equi* subsp. *equi*. Die kan gekweekt worden, maar in het GD-laboratorium hebben we ook andere technieken tot onze beschikking. Dat zijn de droes-PCR, een snelle en gevoelige test waarmee we een specifiek stukje DNA van de bacterie aantonen, en de droes-ELISA, een laboratoriumtest die antistoffen aantoonst in bloedmonsters.

PCR

Uit internationaal onderzoek is gebleken dat bacteriekweek maar beperkt gevoelig is als je de droesbacterie wilt aantonen, zeker als je deze techniek vergelijkt met een PCR. Een PCR is een techniek om zeer kleine hoeveelheden van een specifiek stukje DNA te vermeerderen tot er genoeg van is om het aan te tonen. Een PCR op neusswabs, neusspoelingen of luchtzakspoelingen kan zeer bruikbaar zijn bij de diagnostiek en bestrijding van droes. GD heeft een gevoelige en gevalideerde 'realtime-PCR' in huis om *S. equi* subsp. *equi* aan te tonen. Deze test kan gebruikt worden voor individuele monsters en voor gepoolde monsters van maximaal drie neusswabs of -spoelingen, bijvoorbeeld bij een bedrijfsprobleem.

ELISA

Naast de PCR kan GD een ELISA-test uitvoeren. Hiermee kunnen antistoffen tegen de droesbacterie worden aangetoond in bloedserum. Deze test is niet alleen geschikt om recente infecties te detecteren maar ook om dragers op te sporen. Bijna alle paarden ontwikkelen enkele weken na een infectie antistoffen en komen daardoor positief uit de droes-ELISA. Na ongeveer een halfjaar loopt het gehalte antistoffen terug en worden de meeste paarden weer negatief. Bij dragers blijven de antistoffen echter langdurig aanwezig. Deze dieren zullen daardoor nog positief testen bij de ELISA.

duidelijkste symptomen van droes. Toch bleken uiteindelijk acht van de zeventien dieren de ziekte te hebben."

DRAGERS

Van den Wollenberg wilde ermee duidelijk maken dat je vaak maar het topje van de ijsberg ziet. "Ook op het oog gezonde paarden kunnen de droesbacterie bij zich dragen en andere dieren besmetten." Bijvoorbeeld omdat de diagnose nog niet is gesteld of – en dat is de grootste risicogroep volgens de GD-experts –

nemen. Ook besprak ze wat de keuze voor het type monsternamen en de timing ervan voor invloed heeft op de kans om de bacterie daadwerkelijk aan te tonen.

DROES-VRIJ

Van Maanen acht het onwaarschijnlijk dat de droesbacterie met vaccinatie alleen is uit te roeien. Misschien in de toekomst met nieuwe vaccins, maar nu nog niet. "Hoe bedreigd is de bacterie? Zegt u het maar", sloot Van Maanen het eerste deel van de droescursus af.

"Dragers opsporen vormt de clou in de bestrijding van droes"

omdat ze symptoomloze dragers van *S. equi* subsp. *equi* zijn. Vervolgens werd met de groep besproken wat de mogelijkheden zijn voor het behandelen van dragers.

Deze dragers opsporen vormt de clou in de bestrijding van droes, betoogden GD-experts Van den Wollenberg en Van Maanen in Boxmeer, en twee dagen later herhaalden ze die boodschap tijdens de cursusavond in Deventer. Van Maanen doorliep de mogelijkheden om de droesbacterie aan te tonen, namelijk kweken, PCR-testen of serologie met een ELISA-test (zie ook het kader 'Diagnostiek van droes'). Van den Wollenberg toonde met endoscopiefilmpjes wat er gebeurt als je een neusswab neemt of een neusspoeling of luchtzakspoeling doet om monstermateriaal te

Deze vraag bood voldoende voer voor discussie tijdens en ook na de soep en broodjes. Dat gold ook voor de vraag welke managementmaatregelen bedrijven en de sector als geheel kunnen nemen. Denk daarbij aan isolatie van nieuwe paarden en richtlijnen voor de verplaatsing van paarden. Van Maanen besprak in zijn presentatie voorbeelden uit Schotland waar gewerkt wordt met een certificering voor bedrijven die droes-vrij of droes-onverdacht zijn (zeg maar een gouden of zilveren status), en dus ook geen dragers hebben. Een dergelijk systeem bestaat hier nog niet, maar wellicht kan Nederland van deze voorbeelden leren. Wie weet lukt het zo de 'bedreigde diersoort' *S. equi* subsp. *equi* nog wat verder in het nauw te drijven. ●

CASUS UIT DE PRAKTIJK

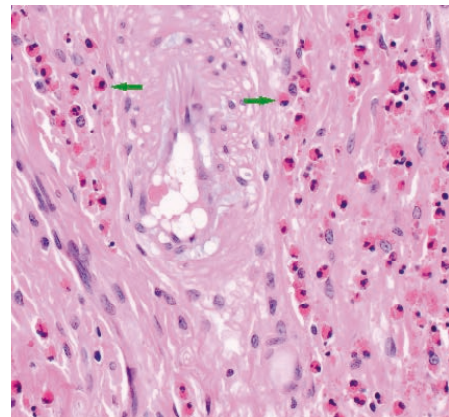
Sectie geeft duidelijkheid

Op de afdeling pathologie van GD wordt onder andere deskundig onderzoek gedaan onder de microscoop naar afwijkingen in uitstrijkjes en weefselmonsters, maar er wordt ook sectie verricht op het lichaam van dieren naar de oorzaak van overlijden. Afgelopen oktober werd een paard ter sectie aangeboden. Het paard van 17 jaar stond al enige tijd bij haar eigenaar van haar pensioen te genieten en had, tot het dier op een ochtend liggend in de stal werd gevonden, geen klachten. Omdat er gedacht werd aan atypische myopathie nam de dierenarts bloed af. Hierin bleken echter de spierwaardes niet verhoogd. Nog voordat de dierenarts was teruggekeerd, overleed het paard.

In overleg werd besloten het paard bij GD te laten onderzoeken, omdat de eigenaar graag een antwoord wilde op de vraag hoe dit zo plotseling kon gebeuren. Bij sectie bleek het paard overleden te zijn aan een acute buikvliesontsteking door een scheur in de dunne darm. Deze scheur was niet spontaan ontstaan. In de wand van de dunne darm was, op ongeveer 50

centimeter vanaf de maag, onder de microscoop een ringvormige vernauwing zichtbaar die veroorzaakt bleek te zijn door een eosinofiele enteritis (darmontsteking). Deze ontsteking kenmerkt zich onder andere door de aanwezigheid van veel eosinofiele ontstekingscellen, maar waardoor die veroorzaakt wordt, weet men helaas niet. In dit geval zorgde het ontstekingsproces ervoor dat de darminhoud niet makkelijk kon passeren waardoor de dunne darm langzaam maar zeker steeds wijder werd. In deze verwijde, dunnere darmwand is een zwakke plek en een scheur ontstaan. Lekkage van darminhoud naar de buikholte heeft vervolgens voor de acute heftige buikvliesontsteking en het plotselinge overlijden van het paard gezorgd.

Deze vorm van enteritis, waarbij de passage in de dunne darm belemmerd wordt, komt slechts zelden voor en wordt meestal gekenmerkt door herhaalde koliekaanvallen. Bij dit paard zijn echter geen verschijnselen van koliek opgemerkt. Voor de eigenaar en de dierenarts gaf de

Een stukje darmweefsel onder de microscoop. De groene pijltjes duiden eosinofiele ontstekingscellen aan, die in gezond darmweefsel niet aanwezig horen te zijn.

bijzondere sectie-uitslag desondanks wel een bevredigend antwoord op de vraag waarom het paard zo plotseling overleden was en daarnaast de geruststelling dat zij op het moment dat zij de problemen van het paard ontdekten, daar niets meer aan hadden kunnen veranderen.

KLINISCHE AVONDEN PAARD

Reserveer alvast in uw agenda: de Klinische Avonden Paard 2017. Voor deze avonden hebben we weer een aantal inspirerende internationale sprekers gevonden. Drs. Esmee Smiet zal een betoog houden met als titel 'Wat te doen & wat te laten met een ziek veulen in de eerstelijnspraktijk?' Dr. Andrea Ellis geeft inzichten over voeding met haar lezing 'Nutritional Management of PPID and EMS horses'. Tot slot geeft Carolien Staal u handvatten om uw praktijk met weinig budget zichtbaarder maken bij klanten. Op 7 februari zijn we bij Epplejeck in Drachten, op 8 februari bij Dressuurstal van Baalen in Brakel en op 9 februari bij Stal Roelofsen in Raalte. Inschrijven voor de Klinische Avonden Paard 2017 kan via lcovet.nl.

SAMEN WERKEN AAN DIERGEZONDHEID

Samen werken aan diergezondheid. Dat is het motto van GD. Daarom zijn bij de sector paard internist Linda van den Wollenberg, toxicoloog Guillaume Counotte, viroloog Kees van Maanen en accountmanager Emiel Schiphorst bereikbaar voor practici. U kunt bellen met vragen over paardengezondheid, interpretatie van uitslagen en in te zetten onderzoeken. Zij kunnen u ook informeren over nieuwe testen, pakketten en andere actuele zaken. Meer informatie vindt u op www.gddiergezondheid.nl, of bel 0900-1770 (optie 5).

Linda van den Wollenberg,
internist

Guillaume Counotte,
toxicoloog

Kees van Maanen,
viroloog

Emiel Schiphorst,
accountmanager